

Kasallik tarqatuvchi pashshalarning biologik Ahamiyati

Hasanova Gulshanoy Boburjon qizi
Andijon davlat pedagogika instituti
Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya yo‘nalishi
102- gurux talabasi

ANNOTATSIYA. Bugungi kunning dolzarb mavzularidan bo‘lgan yuqumli kasalliklarni tarqatuvchi hashoratlardan biri pashsha hisoblanadi. Ayrim hasharotlar turli kasalliklarni keltirib chiqaradi va inson salomatligiga jiddiy ziyon yetkazadi.

KALIT SO‘ZLAR. ich terlama, sinantrop tur, vabo, musca domestica, gessen pashshasi, g‘umbak, gelmintlar, ichburug‘, detritlar, xartum, gipofarinks, sternit, tegrit, bo‘g‘ma, akron, teslon.

Pashshalar hasharotlar sinfiga mansub hayvonlar. Hasharotlarni 40 ga yaqin turkumlari bor. Ularning tanasi bosh, ko‘krak va qorin bo‘limlaridan tashkil topgan. Boshi akron va 4 bo‘g‘imdan, ko‘kragi 3 bo‘g‘imdan, qorin bo‘limi 6-11 bo‘g‘im va teslomdan iborat. Bosh qismini bo‘g‘imlari qo‘shilib ketgan bo‘lib umumiy xitin kutikula bilan qoplangan. Boshi harakatchan, ko‘krakdan ingichka bo‘yin orqali ajralib turadi. Boshining ikki yonida bir juft murakkab ko‘zlari, ularning o‘rtasida ba‘zan bir necha oddiy ko‘zchalar yakka-yakka bo‘lib joylashgan. Boshida 4 juft o‘simtalari bo‘ladi. Ulardan birinchisi “antennalar” ya‘ni mo‘lovlar akron bilan bog‘liq. Mo‘ylovlar turli xil tuzilgan, shakliga ko‘ra qilsimon, ipsimon, arrasimon, taroqsimon, patsimon, tizzasimon, to‘g‘nog‘ichsimon, bo‘ladi. Hasharotlarning og‘iz o‘rganlari oziq xili va oziqlanish usuliga muvofiq har xil tuzilgan. Og‘iz organlari kemiruvchi, so‘ruvchi, sanchib so‘ruvchi, yalovchi, kemiruvchi so‘ruvchi va boshqa xillari bor.

UY PASHSHASI . [Musca domestica] ikki qanotlilar turkumi haqiqiy pashshalar oilasiga mansub hasharot turi. Juda harakatchan hasharot. Tanasi mayda tukchalar bilan qoplangan. Kattaligi 5-9mm, keng tarqalgan sinantrop tur. Faqat

odam yashaydigan joylarda uchraydi . Pastki labining uchi qalinlashib yostiqsimon yalovchi xartumchani hosil qiladi. Pashsha oziq-ovqat mahsulotlarini xartumchasi bilan yalab oziqlanadi . Oziq tamini oldingi oyoqlari panjasida joylashgan tukchalar yordamida sezadi. Pashsha juda serpusht hasharot hisoblanadi. Har 2-4 kunda 100-150 tadan tuxum qo‘yadi . Bir mavsumda pashshaning 8-10 avlodi rivojlanadi. Bitta urg‘ochi pashshaning avlodi bir mavsumda 5000000000 ga yetishi mumkin. Urg‘ochisi 2 oy yashab 600 dan 2000 tagacha tuxum qo‘yadi. Hayot sikli [tuxumdan voyaga yetgan davrgacha] harorat va boshqa omillarga qarab 10 sutkadan 45 sutkagacha davom etadi. Pashshaning qurti axlatlar, hojatxonalar va hayvonlar go‘gida rivojlanadi. Qurtning boshi va oyog‘i bo‘lmaydi, tanasi sirtida kichik bo‘rtmachalar yordamida harakat qiladi. Qurtlar tez o‘sadi; quruq tuproqqa chiqib g‘umbakka aylanadi .G‘umbagi bochkasimon yoki tuxumsimon bo‘ladi. Pashshalar to‘liq o‘zgarish bilan rivojlanadigan hasharotlar.Pashshalar yirtqich[qo‘tirlar] , parazit [taxinlar, qon so‘ruvchi pashshalar, so‘nalar, bo‘kalar] , o‘simlikxo‘r [Gessen pashshasi], turli suyuq organik moddalar [chin pashshasi] bilan oziqlanadi. Pashshalar tabiatda ko‘pchilik qushlar, sudralib yuruvchilar, hashoratxo‘r sutemizuvchilar uchun asosiy oziq sifatida katta ahamiatga ega. Uy pashshasi turli inson salomatligi uchun xafvli bo‘lgan o‘tkir kasalliklarni tarqatuvchisi hisoblanadi. Jumladan ichak kasalliklari bo‘lgan ich terlama, ichburug‘, vabo , qorin tifi, sil, bo‘g‘ma kabi kassaliklarning mikroblarini hamda gijja va gelmintlarni tuxumlarini tarqatadi. Ular axlatxona va boshqa iflos joylardan mikroblarni oyog‘i va tanasida ilashtirib olib oziq-ovqat mahsulotlariga yuqtiradi. Pashsha tez ko‘payib ketmasligi uchun uy-joylar atrofini doimo toza saqlash va har xil chiqindilarni o‘z vaqtida yo‘qotib turish zarur. Xonadonlarda ular yelimli qog‘ozlar va har xil zaharli moddalar sepib yo‘qotiladi.

Taxin pashshalar [Tachinidae] - ikki qanotli, qisqa mo‘lovli tekinox‘r pashshalar oilasiga mansub etnomofag hasharotlar. 5000ga yaqin turi ma‘lum . Tanasining uzunligi 3-20 mm , uzun va qattiq tuklar bilan qoplangan. G‘umbagi yopiq , soxta pillada joylashgan . Taxin pashshalarining hamma turlari hasharotlarning asosan ichki ba‘zan tashqi paraziti. Lichinkasi turli tunlam qurtlarida , qo‘ng‘izlari lichinkasi voyaga yetgan hasharotlarda va qandalalar tanasida parazitlik qiladi. Voyaga yetganlari o‘simlik gul shirasi va bargidagi shira bilan oziqlanadi.Ba‘zi turlari kolorado va yapon qo‘g‘izlariga ,ipak qurti

hamda boshqalar, zararkunandalarga qarshi kurashish maqsadida iqlimlashtirilgan. Ulardan Gonia cilipeda turi ayniqsa tajovuzkor. Taxin pashshalarning shu turi g'o'za va kuzgi tunlam qurtlarini 5-20 foizgacha yo'qotadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1 “Umurtqasizlar zoologiyasi” O. Mavlonov.
- 2 O'zME. Birinchi jild. Toshkent , 2000-yil
- 3 O'zbekiston milliy ensiklopediyasi 2000-2005
- 4 2022-2023. Sinaps.uz
- 5 Wikipediya.org.uz

Research Science and Innovation House

